

Over klas 5 Vrijeschool en het klaslokaal

Nadat in de 4^e klas de scheiding tussen 'ik' en 'de wereld' bij veel kinderen voor onrust zorgde, keert in de loop van de vijfde klas over het algemeen de rust weer terug. In klas 5 groeit het vermogen om meer onbevangen en objectief naar de wereld te kijken. De eigen individualiteit wordt beter beleefbaar. Eerst nog aarzelend en soms schoksgewijs, maar steeds duidelijker ontstaat het vermogen de wereld nauwkeuriger waar te nemen.

Een 5^e klasser zie je gaandeweg het schooljaar meer evenwicht uitstralen, zowel fysiek als geestelijk. Kernwoorden voor klas 5 zijn; dromen/wakker, ontwakend individu, overtuiging, vervolmaking, in harmonie. Een 5^e klasser is bezig zijn plaats tussen 'geesteswereld' en aarde te zoeken. En de Griekse cultuurperiode geeft hiervoor een zeer boeiende ingang. De godenwereld wordt langzaam maar zeker verlaten en de mensen gaan voor zichzelf beslissen, de herinnering aan een geestelijke wereld maakt plaats voor het abstracte denken, gericht op de concrete wereld.

Bij de start van een nieuw schooljaar in klas 5 zien de kinderen een adelaar op het bureau van meester, Ouranos, Gaia en Tartaros op het schoolbord, een zuil uit een Egyptische tempel en Plato als muurschildering.

Een vijfde klasser

Meer en meer ontstaat in klas 5 de behoefte aan exacte kennis. De goden zijn ontmaskerd, de herinnering aan een geestelijke wereld wordt verdrongen door het abstracte denken, op de fysieke wereld gericht. De mythe wordt ingeruild voor de historische feiten. Hierin lijkt de elfjarige op een Griek uit de klassieke oudheid. Die Griekse cultuur met haar kunstzin, maar vooral ook met haar wetenschap is daarom het jaarthema van de 5^e klas. Het intuïtieve weten, door de goden geleid, wijkt steeds meer voor het zelfstandig denken. Met Theseus en Odyssee als voorbeelden om de zelfstandig denkend mens te beleven. Zo gaat de mythologie over in historie. Steeds meer aardeburger. Een proces dat parallel loopt met de psychische ontwikkeling van een 5e klasser.

Een 5^e klasser gaat genuanceerder denken en zich meer verdiepen in het gedrag van klasgenoten. Kring- en klassengesprek zijn zinvol. Er wordt intensief met elkaar omgegaan. Zij kijken met veel enthousiasme naar de wereld, maar stellen zich ook meer en meer vragen. Gevarieerde opdrachten (om hun creativiteit aan te spreken) daagt ze uit. Werkstuk, spreekbeurt, boekbespreking maar ook buitenonderwijs in de stad én in de natuur zijn goede werkvormen. De relatie tot volwassenen

verandert, die blijken niet meer 'alwetend' te zijn. Kennis en ervaring kunnen ook vanuit onderlinge gesprekken, boeken of computers ontwikkeld worden. Meer evenwicht laat zich ook zien in het uiterlijk van de kinderen. Er komt meer tekening in het gezicht. Het kind kan zich gemakkelijk bewegen en balans uitstralen. Harmonie uit zich in de lichaamsbouw. In de Griekse cultuur was het lichaam zo goed ontwikkeld dat men het als een tempel voor de geest zag.

Op een Vrijeschool past voor het onderwijs in klas 5 een bepaalde eigenzinnigheid. Niet alleen in de basis vakken Rekenen, Begrijpend lezen en Taal. Misschien nog wel meer in de specifieke vakken Geschiedenis, Aardrijkskunde en Plantkunde. Maar zeker ook in Euritmie, Gym, Zang, Vreemde talen, Tekenen, Vormtekenen, Schilderen, Boetseren, Handwerken, Handvaardigheid, Verkeer, Techniek, Volksdansen en Sociale redzaamheid. Over al die vakken in klas 5 is wel iets moois te vertellen.

Dit artikel gaat over muurschilderingen in de lokalen van klas 5 Vrijeschool Nijmegen. Hier zie je op een muur Plato, Prometheus en Aristoteles. Waarom zijn zij in het klaslokaal voor elfjarigen zo zichtbaar aanwezig?

Prometheus steelt het vuur bij de goden

Wij beginnen eerst in het midden met Prometheus die de mens schiep. Zeus (oppergod) en Prometheus (vooruitdenker) waren neven en goede vrienden. Prometheus was de zoon van de Titaan Japetos en Klymene, met nog drie Titanenzonen: Epimetheus, Atlas en Menoitios. Ieder van hen inspireren weer tot mooie verhalen. Maar in dit artikel komt alleen Prometheus ter sprake, hij was de verstandigste. Hij voorzag de uitkomst van de Titanenstrijd en streed daarom aan de zijde van Zeus. Prometheus had Zeus ook ooit bijgestaan bij de geboorte van Athena uit het hoofd van Zeus. Athena leerde Prometheus later 'de kunsten van de architectuur, de rekenkunde, de navigatie, de geneeskunde, de metallurgie en ander nuttigs.'

Prometheus gaf zijn kunsten graag door aan de mensen die hij had gemaakt uit vochtige klei en het spuug van Zeus. Van Athene hadden deze mensfiguurtjes 'de levenssadem' gekregen. Prometheus toonde de eerste mensfiguurtjes aan Zeus en die was hier zeer enthousiast over. Deze eerste mensen leefden als in een droom, zij wisten zich niet van gehoor of gezicht te bedienen. Zij kenden geen bedoelingen, vermoedens of kunsten en zij kenden geen vuur. Er waren niet alleen mensen maar ook dieren gemaakt en de broer van Prometheus, Epimetheus, had de opdracht gekregen om na het modelleren, de verschillende vaardigheden over die levende wezens te verdelen. Epimetheus denkt

achteraf en als hij bij het laatste wezen komt, de mens, zijn de vaardigheden op. Prometheus grijpt in en geeft de anders weerloze mensheid het Verstand. Later, als hij ziet dat mensen elkaar bevechten, bewerkt hij de oppergod Zeus om ook Recht en Fatsoen aan zijn favoriete schepsels cadeau te doen. Prometheus leerden de mensen de godengaven te zien, te horen en te beleven. Nu konden de mensen elkaar helpen, huizen bouwen en zeeën bevaren.

Gaandeweg veroverden de mensen de aarde, de enige plaats die de Olympische goden niet onder elkaar verdeeld hadden. Al snel brak een strijd los onder de Olympiërs om invloed te krijgen op de mensen. Die invloed moest zich dan vertalen in offers aan de goden. De goden maakten ruzie over welk deel van het offerdier de mensen aan de goden moesten offeren en welk deel zij voor zichzelf mochten houden. Zeus gaf Prometheus de opdracht uit te zoeken wat de mensen dan precies aan de goden moest offeren.

Prometheus slachtte daarop een stier en maakte van de huid twee zakken. In de ene zak stak hij alle ontvleesde botten waar hij een laag vet op smeerde. In de tweede zak stak hij de onsmakelijk uitzierende ingewanden die hij vulde met het vlees. Toen liet hij Zeus kiezen. Zeus koos voor de zak die er op dat moment het lekkerste uitzag; die met de laag vet. Ja, ook Griekse goden zijn kwetsbaar. Ze laten zich verleiden en halen, net als mensen, stomme toeren uit. Toen Zeus dit ontdekte was hij razend om deze valstrik. Hij strafte Prometheus, die hem achter zijn rug stond uit te lachen, door bij de mensen het vuur weg te nemen zodat ze voortaan het vlees rauw moesten eten.

Prometheus kreeg spijt van deze gevolgen door zijn grap en besloot de mensen te helpen. Hij zou hen het vuur weer terugbrengen. Prometheus vroeg Athena om hulp en zij liet Prometheus via de achterdeur de Olympus binnen. Toen hij binnen was, ontstak hij aan de vurige Zonnewagen een toorts waarvan hij even later een stuk gloeiend stuk afbrak, dat hij in de holle kern van een gigantische venkelsteel stopte. Waarom venkel? Takken en bomen zijn droog aan de buitenkant, maar vochtig, vol sap, binnenin. Venkel is juist vochtig en groen vanbuiten, maar kurkdroog binnenin.

De straffen van Zeus

Toen Zeus begreep dat Prometheus voor de mensen het vuur van de goden had gestolen gaf hij Hephaistos de opdracht om een beeld te maken dat de mensen zou bedriegen en ongelukkig zou maken. Daarop boetseerde Hephaistos een mooie vrouw uit klei. De 4 Winden moesten het leven in haar blazen, Aphrodite schonk haar bevalligheid en Hermes ondeugende overmoedigheid. Zo werd zij bijzonder; Pandora (de allerbegiftigde). Zij was de mooiste vrouw die er ooit had geleefd. Zeus liet Hermes Pandora als geschenk naar Epimetheus, de broer van Prometheus, brengen.

Maar Epimetheus was door zijn broer gewaarschuwd om geen geschenken van Zeus aan te nemen en weigerde het geschenk te aanvaarden. Zeus werd nu nog kwader op Prometheus die hem alweer een stapje voor was. Hij liet hem door een adelaar wegvoeren naar de Kaukasus en daar moest Hephaistos Prometheus vastketenen aan een steile bergwand, waar een arend de hele dag aan zijn lever pikte. Eeuwigdurend. Jaar in, jaar uit. Er kwam geen einde aan de pijn omdat iedere koude nacht zijn lever weer aangroeide. Deze adelaar staat soms op het bureau van de leerkracht aan het begin van het schooljaar.

De Olympiërs vroegen zich af waarom Prometheus zo wreed werd gestraft. Zeus, die niet wilde toegeven dat Prometheus hem keer op keer te slim af was geweest wat hem wraakzuchtig maakte, verzon een leugen: Prometheus had een geheime liefdesaffaire met Athena en dit was zijn straf.

Toen Epimetheus zag hoe vreselijk zijn broer werd gestraft, haastte hij zich om zo snel mogelijk met Pandora te trouwen. Dit zou Zeus weer tevreden stellen. Maar Pandora had niet de gave van het woord gekregen om waarachtig voor haar gevoelens uit te komen.

Al eerder had Prometheus aan Epimetheus een goed afgesloten kruik in bewaring gegeven. Daarin had hij alle kwellingen die zijn schepping, de mens, konden aantasten weggestopt (ziekte, honger, zorg, misgewas, allerlei kwalen, ouderdom, krankzinnigheid, verslaving, enz...). Epimetheus leidde zijn prachtige vrouw rond in zijn huis en gaf haar alles wat hij had. Alles, behalve één ding; die kruik van zijn broer. Daar moest ze van af blijven. Zeus had voorzien wat er zou gebeuren; dat Pandora, zodra ze een keer alleen in huis was, het deksel van die kruik (doos) zou tillen om er eventjes in te gluren. En uit de doos ontsnapten toen de plagen die de mensen konden kwellen.

De hoop bleef over

Toen Pandora deze ellende zag deed zij meteen de deksel dicht. Er zat nog 1 gave in, de Hoop, die de wonden moest genezen toegebracht aan de mensen. De hoop bad om vrijgelaten te worden en Pandora tilde nog 1x de deksel op. Met sneeuw witte vleugels fladderde de Hoop rond om de mensen te troosten en wonden te helen. Prometheus werd eeuwen later door Herakles bevrijd, die de adelaar doodde met zijn pijl en boog. En ter ere van Prometheus werd in Athene ieder jaar een wedloop met brandende fakkels gehouden.

Waarom is Prometheus zo zichtbaar aanwezig in het klaslokaal? Misschien was het gewoon een keuze van de kunstenaar? Hij had wellicht ook een andere symbolische figuur kunnen kiezen passend

bij de ziel van een 5^e klasser; iemand die zich verplaatst tussen godenwereld en mensenwereld. Want kinderen in klas 5 zoeken hun plek tussen godenwereld en aardewereld. Een abstract denken komt naar voren, gericht op de concrete wereld. De kinderen leren van de mythe rondom Prometheus dat het vermogen groeit om meer onbevangen en objectief naar de wereld te kijken. Dat de eigen individualiteit beter beleefbaar wordt. Eerst nog aarzelend en soms schoksgewijs, maar steeds duidelijker ontstaat het vermogen om nauwkeuriger in de wereld te staan. Opvoeders zien deze ontwikkeling aan en gaan erop in met wat we het kind dan willen meegeven.

En wat doen die twee mannen links en rechts van de deur?

Maar wat doen dan die twee mannen links en rechts van de deur? Dat zijn twee filosofen; Plato en Aristoteles. Zij komen uit het schilderij van Rafaelo Sanzio, 'De school van Athene'. Een schildering met harmonie en tweedeling; vinger op naar de hemel en hand naar voren naar de mens. Opnieuw op de muur een boeiende keuze van de kunstenaar.

Voorafgaande aan deze twee filosofen was er Socrates. Hij zei dat als een mens zijn verstand gebruikt hij iets uit zichzelf haalt. 'Hij die weet wat goed is, zal ook het goede doen'. Deze filosofen komen in klas 5 ter sprake omdat hun eigen kenmerkende manier van denken typerende raakvlakken heeft met de ontwikkeling van een 5^e klasser. Wat zijn dan de kenmerken van Plato en Aristoteles?

Plato	Aristoteles
Gaat uit van het ideaal, het idee van het goede. Achter de wereld der verschijnselen ligt een wereld van de grotere oorzaken.	Gaat uit van logisch ordenen door analyse. De wereld der verschijnselen ontdekken, menselijke maat, waarom-vraag, zelf nadenken.
<i>Plato wijst naar de hemel, naar God. Ideeënwereld</i>	<i>Aristoteles wijst naar de kijker, naar de mens. Essentie zit in het zelf,</i>
Het eeuwige en onveranderlijke bestaat uit geestelijke modellen waarnaar alles gevormd is. De werkelijkheid is de 'ideeënwereld'.	Een mens heeft geen aangeboren ideeën maar wordt gevormd door wat binnen komt via je zintuigen.
De ideeënwereld is zo mooi dat je het niet kunt voorstellen en je zult het misschien alleen maar kunnen zien door te filosoferen.	Alle zintuiglijke kennis is in principe waar. Maar pas in ons verstand leggen wij verbanden tussen de ervaringen, in de vorm van oordelen.
De waarheid is te vinden met je verstand.	De waarheid is te vinden met je zintuigen.

Waarom zijn juist deze twee filosofen zo zichtbaar aanwezig? Ze passen binnen het onderwijs in een klas 5 waarin ruimte is voor een bepaalde eigenzinnigheid. Deze Griekse filosofen maakten ons bekend met het idee dat de mens in zichzelf het goddelijke aantreft. Daarin ligt zijn waardigheid. Deze waardigheid heeft te maken met de dialogische rede, die hem in staat stelt de eeuwige harmonie en zijn belangstelling voor het hogere tot uitdrukking te brengen. Maar de mens is de onzichtbare kijker die via rede, dialoog en eigen ervaringen binnen de zintuigwereld tot inzicht kan komen.

Mooi hoor, om deze aspecten van 'leven' te kunnen aanstippen binnen het onderwijs in klas 5 aan een Vrijeschool. En een treffend vergelijk dat een elfjarige lijkt op een Griek uit de klassieke oudheid

die de ontmaskering van de goden beleefde dat verdrongen werd door het eigen abstracte denken gericht op de fysieke wereld.

Toevallig zijn in het schoolgebouw twee klassen 5. Heeft het andere klaslokaal dan dezelfde muurschildering? Nee, want er zijn hiervoor volop keuzes beschikbaar door de rijke verhalen binnen het Vrijeschool onderwijs. Op de muur van het andere klaslokaal is iets bijzonders te vinden uit het oudste verhaal ter wereld: Gilgamesj kijkt de klas in. Gilgamesj was zo'n 5000 jaar geleden koning van Uruk in Soemerrië. Zijn verhalen lezen wij eeuwen later in spijkerschrift als het Gilgamesj-epos.

Gilgamesj-epos

Tijdens de Sumerische cultuur werd geleidelijk het beeldbewustzijn vervangen door eigen denken, kosmologie door astronomie, sociale kosmische ordening door regeling van staatswege, wetten. Toen groeide, net als nu bij de kinderen in klas 5, het vermogen om meer onbevangen en objectief naar de wereld te kijken. De eigen individualiteit beter beleefbaar. Aarzelend en soms schoksgewijs, maar steeds duidelijker het vermogen de wereld nauwkeuriger waar te nemen.

Het was niet toevallig dat de Sumeriërs het schrift uitvonden, dat al snel tot een abstract letterschrift werd. Er moest nl. door documenten bewaard worden wat eerst door onmiddellijk schouwen werd waargenomen. De hemelse kroniek ging in de menselijke over. De beeldentaal werd tot begripstaal. De stichter en inwijder van deze Sumerische cultuur was volgens de overlevering een strijdbaar held, Gilgamesj, zijn lotgevallen zijn bewaard in een lang gedicht in spijkerschrift in klei was geschreven.

Gilgamesj is voor 2/3 van goddelijke oorsprong, maar 1/3 aan hem is sterfelijk en de geweldige held zal moeten sterven. Gilgamesj heerst met straffe hand over Uruk. De goden scheppen hem een waardige tegenstander, de harige Enkidu. Gilgamesh weet deze wildeman met worstelen te

overwinnen. Een hechte vriendschap ontstaat uit deze strijd. Samen beleven zij overwinningen en beleven wraak van de overwonnen. Enkidu sterft en Gilgamesj is ontroostbaar na de dood van zijn dierbare vriend. Hij staat voor het raadsel van de dood en hij begint een lange zwerftocht om de onsterfelijkheid te zoeken. In plaats van onsterfelijkheid te vinden, vindt hij zijn eigenwaarde door de onvermijdelijke dood te accepteren.

Op zoek naar gelijkwaardigheid

De historische Gilgamesj had een legendarische status en zijn verhaal staat geschreven op twaalf spijkerschrifttabletten, van generatie op generatie overgeleverd. De vaardige, energieke en veeleisende Gilgamesj put in het begin van het verhaal zijn volk uit met allerlei wedstrijden en verplichtingen. Om het leed van het volk te verzachten, besluiten de goden om een vriend en evenknie voor Gilgamesj te scheppen, waarop hij al zijn energie kan richten. Aroeroe, de moedergodin, schept dan Enkidu, een onbeschaafd mens die leeft te midden van de dieren, zwerft over de steppe en het opneemt voor de dieren, tegen de jagers. Gebruikmakend van een tempelprostituee wordt Enkidu uiteindelijk de mensenwereld in verleid. Als ze in de stad arriveren, vindt er net een bruiloftsfeest plaats. Zoals gebruikelijk, zal Gilgamesj ook bij dit huwelijk zijn 'recht van de eerste nacht' opeisen. Als koning ontmaagd hij alle bruiden in zijn rijk en is zo, als het ware, de verwekker van al zijn onderdanen. Als Enkidu dit hoort, ontsteekt hij in grote woede. Hij verspert Gilgamesj de weg, als deze in vol ornaat passeert, en begint met hem te vechten. Als Gilgamesj al op de grond ligt en zich gewonnen moet geven, slaat de woede van Enkidu plotseling om in liefde en bewondering. Zij omhelzen elkaar en sluiten vriendschap.

Gilgamesh op zoek naar gelijkwaardigheid.

Nu heeft Gilgamesj een vriend die hem uitdaagt en met wie hij talloze bijzondere avonturen beleeft. Hun gezamenlijke roem als onverslaanbare strijders neemt steeds meer toe, waarmee ze al een bepaalde vorm van onsterfelijkheid verwerven. Nu laat de godin van lichamelijke liefde en oorlog, Ishtar, haar oog op Gilgamesj vallen. Gilgamesj voelt echter niet zoveel voor een verhouding met Ishtar, gezien het lot van haar vroegere minnaars. Ishtar's liefde slaat namelijk gemakkelijk om in haat, waarna zij haar ex-minnaars verminkt, doodt of op een andere manier in het ongeluk stort. Gilgamesj wijst haar daarom af. Ishtar ontsteekt in woede en vraagt aan Anu, god van de hemel, om de

Hemelstier naar de Aarde te zenden om de stad Uruk te vernietigen. Anu stemt toe, maar de onverschrokken Enkidu en Gilgamesj verslaan en doden de stier. Anu wil hiervoor genoegdoening en eist dat de twee vrienden zullen sterven. Op voorspraak van de god Enlil wordt er echter een compromis gesloten: alleen Enkidu zal sterven. En zo gebeurt het.

Er voltrekt zich een verandering in Gilgamesj. Hij staat machteloos tegenover de dood van zijn dierbare vriend en beseft dat ook hij op een dag zal moeten sterven. Hij wil nu niet meer alleenmaar in naam onsterfelijk zijn, maar werkelijk onsterfelijk worden. Om dit te bereiken, besluit hij op zoek te gaan naar zijn onsterfelijke voorvaders, Oetnapisjtim en zijn vrouw, om van hen het geheim van onsterfelijkheid te vernemen. Als enigen overleefden zij de grote watervloed. Zij leven op een paradijselijk eiland in een verre zee, voorbij het einde van de wereld.

Is de dood onvermijdelijk?

Aan de rand van de wereld, waar geen mens meer woont, liggen de bergen, het Tweelinggebergte, met de poort waardoor de zon opkomt en ondergaat. Deze poort wordt bewaakt door de Schorpioenmensen, angstaanjagende, dodelijke wezens. Toch is één van hen zo vriendelijk Gilgamesj de weg te wijzen. Hij moet eerst door een zeer lange tunnel, wat hem meerdere dagen kost. Aan het einde van de tunnel ligt een schitterende tuin met bomen waar edelstenen aan groeien. Hier ontmoet hij de zonnegod Sjasj. Deze wijst hem op het vergeefse van zijn zoektocht: "Gilgamesj, het leven dat je zoekt, zul je niet vinden!" Gilgamesj zet toch door en bereikt de oever van de zoetwaterzee die voorbij de wereld ligt. Hier ontmoet hij Siduri, de kasteleinse. Zij raadt Gilgamesj aan samen met een vrouw van het leven te genieten en niet aan de dood te denken: een mens moet nu eenmaal sterven. Gilgamesj wil toch doorgaan en vertelt over de dood van zijn dierbare vriend Enkidu. Siduri laat zich hierdoor overhalen Gilgamesj de weg te wijzen naar het eiland van Oetnapisjtim. Oersjanabi, de veerman, zal hem erheen brengen.

Ook Oersjanabi wijst Gilgamesj er onderweg op hoe onvermijdelijk de dood is. Als Gilgamesj eindelijk het eiland van Oetnapisjtim bereikt, vraagt hij hem hoe hij en zijn vrouw de onsterfelijkheid hebben kunnen bereiken als de dood zo onvermijdelijk is als iedereen beweert. Oetnapisjtim legt uit dat hij deze te danken heeft aan het feit dat hij en zijn vrouw als enige mensen de grote watervloed overleefden. Het geschenk van onsterfelijkheid was eenmalig. Er zal voor niemand meer een uitzondering gemaakt worden. Als Gilgamesj zo gebrand is op die onsterfelijkheid, kan hij dan langer dan een paar dagen wakker blijven? Gilgamesj besluit dit onmiddellijk uit te proberen en valt prompt voor zeven dagen in slaap. Als hij wakker wordt, beseft hij dat er geen enkele hoop meer voor hem is, en besluit terug te gaan.

De vrouw van Oetnapisjtim heeft echter medelijden met hem gekregen en wil hem een geschenk meegeven. Ze vertelt hem waar hij, op de bodem van de zoetwaterzee, een plant kan vinden die de eter ervan verjongt. De plant heet: 'De oude man wordt weer jong' of ook wel 'middel tegen onrust'. Gilgamesj vindt en plukt de plant en aanvaardt vol vreugde de terugreis samen met Oersjanabi. Onderweg rusten ze even uit aan de oever van een meertje en zwemmen wat. Op dat moment kruipt er een slang uit het meertje en eet de plant helemaal op. Als teken van verjonging werpt de slang nu zijn oude huid af. Gilgamesj moet verder zonder onsterfelijkheid en zonder mogelijkheid tot verjonging.

Maar als hij, in een stemming van rustige acceptatie en berusting, zijn eigen stad weer ziet, wordt hij overdonderd door vreugde. Plotseling ziet hij hoe mooi zijn stad is. Trots nodigt hij Oersjanabi uit en

voert hem langs de massieve muren en de prachtige gebouwen, en vertelt hem daarbij over zijn dierbare stad. Hij is nog nooit zo trots geweest op wat hij heeft. Nu hij de dood aanvaardt, waardeert hij het leven des te meer en ziet in dat hij er iets van moet maken waar hij trots op kan zijn.

Verhalen binnen het Vrijeschool onderwijs

Met de vele verhalen binnen het Vrijeschool onderwijs krijgen kinderen de kans in de wereld te komen. Op verhalen volgen vragen. Vragen die kunnen gaan over oorsprong, betekenis, ethiek en zingeving. Vragen die beginnen met waarom, waardoor, als en hoe naast de gebruikelijke wie, wat, waar en wanneer. De kunst van vragen stellen maakt kinderen en jonge mensen autonoom, omdat ze daarmee niet afhankelijk zijn van informatie die hen wordt aangeboden, maar die informatie zelfstandig kritisch kunnen toetsen. Vragen stellen is de basis van creativiteit en het bedenken van

oplossingen. Bijvoorbeeld over macht en of liefde, zoals in het Gilgamsj-epos, universele vragen. Vragen die regelmatig terugkomen, steeds op een hoger niveau. De verantwoordelijkheid voor die ontwikkeling ligt bij de leraren. Ook muurschilderingen in beide 5^e klassen kunnen vragen stimuleren.